

Převody firmy, nástupnické dodatky

Převodům firmy v zásadě nic nebrání, firma je nehmotná věc, je oddělitelná od obchodního závodu podnikatele, může proto být převáděna spolu s ním i samostatně. Problém tkví v tom, že pro převody firmy nejsou upravena žádná ochranná pravidla ani pravidla, která by stanovila, jak postupovat při zápisu firmy u nabyvatele a výmazu u převodce. Zápis firmy má konstitutivní účinky, znamená to tedy, že nabyvatel nabývá práv k firmě až jejím zápisem do obchodního rejstříku. Zapsat firmu je ale možné teprve tehdy, až dojde k jejímu výmazu u převodce. Problematická je časová koordinace obou zápisů, aby firma nezůstala po určitou dobu nezapsaná (vymazaná u převodce, ale nezapsaná u nabyvatele) a nestala se "kořistí" třetí osoby, která by zápisem nabyvatele předstihla. Můžete promýšlet, jaké legislativní řešení problému by připadalo v úvahu.

Problémem je i samotná identifikační funkce firmy jako takové. Převod by patrně připadal v úvahu jen v situacích, v nichž by převodci již nezáleželo na tom, že firma ztělesňuje jeho samotného a jeho dobrou pověst, resp. v situacích, kdy by převážily jiné hodnoty.

Nástupnické dodatky

Problematikou se blíže zabývá příspěvek POKORNÁ, Jarmila a Eva VEČERKOVÁ. Údaje o právním nástupnictví ve firemním právu. **Obchodní právo**, 2016, č. 7, s. 242-249.

Na tuto stať odkazuji. Pro vysvětlení z ní vyjímám nejpodstatnější informace.

2. Interpretační a aplikační problémy spojené s údaji o právním nástupnictví

Přestože nová právní úprava v zásadě nemění principy, z nichž vycházel při stanovení pravidel o staré firmě obchodní zákoník (pomineme-li podstatnou změnu spočívající v odstranění vázanosti firmy na závod podnikatele), vyvolává celou řadu pochybností. V převážné většině to nejsou problémy zcela nové, ožívují se jen otázky, které byly kladeny již dříve, jsou však vnímány v jiných souvislostech, připomeňme jen novou definici věci v právním smyslu.

První těžkosti vyplývají již z toho, že není upraveno, jak má údaj o právním nástupnictví vypadat. Z předchozího výkladu je zřejmé, jak se v postupném vývoji právní úpravy a jejího výkladu dospělo k názoru, že nástupnický dodatek má být stručný a není nutno v něm uvádět jméno nástupce. Tento závěr byl dovozován za předchozí právní úpravy z rozdílnosti znění § 11 odst. 1 ObchZ před novelizací provedenou z. č. 370/2000 Sb. a po této novelizaci. V nové právní úpravě takto argumentovat nelze, setkáváme se proto s názorem, že nová úprava umožňuje dvojí výklad znění nástupnického dodatku a s doporučením, aby fyzické osoby, které hodlají podnikat pod tzv. starou firmou, měly zákonem stanoveno, že obchodní firma musí obsahovat také jejich jméno např. jako součást nástupnického dodatku. Důvodem pro uvedené doporučení je právě respektování

zásady pravdivosti firmy a individualizační a identifikační funkce firmy.¹ Pro širokou veřejnost by byla jistě srozumitelnější firma s nástupnickým dodatkem obsahujícím i jméno nástupce (např. Pekař Jan Marhoul, dědička Zdena Vančurová). Takový nástupnický dodatek by eliminoval údiv nepoučené veřejnosti i některé úsměvné situace, k nimž by nástupnický dodatek bez jména nástupce mohl vést (např. Jan Novotný, dcera nebo Knihkupectví Barvič, vdova). Při úvahách o plné verzi nástupnického dodatku (tj. včetně jména právního nástupce) je však nutno přihlídnout i k použitelnosti takového firemního označení v obchodní dokumentaci (např. faktury, dodací listy), v níž by délka a složitost starých firem doplněných nástupnickými dodatky nebyla praktická. Stará firma obsahující jméno právního nástupce by též byla jen velmi obtížně využitelná pro propagační a reklamní účely. Různé zkrácené podoby firmy vytvořené pro reklamu a propagaci by se ale mohly dostat do konfliktu se zákazem klamavosti v reklamě a zaměnitelnosti při užívání jmen osob nebo označování závodu podnikatele. Konfrontace obou přístupů tak vede podle našeho mínění k závěru, že bychom se měli zamyslet nad ochranným a informačním významem nástupnických dodatků jako takových a uvážit, zda nespojujeme s nástupnickými dodatky očekávání, která nemohou efektivně splnit.

S popisovaným problémem souvisí i to, že zákon nezmiňuje, zda je nutno při použití staré firmy, která prošla několikerým převodem, uvádět všechny nástupce původního vlastníka firmy (např. Farma Králíček, nyní Vyskočil, poté Bobeček, dnes Vypustil). Podle našeho názoru není nutné, aby firemní označení zobrazovalo celou historii přechodů a převodů firmy na jednotlivé nabyvatele. Pomineme-li praktické důvody užívání firmy v obchodních listinách a při propagaci podnikatele, nevyplývá povinnost uvádět všechny vlastníky firmy ani ze zásady pravdivosti firmy ani ze zákonného zákazu klamavosti firmy. Ve shora uvedeném příkladu by proto bylo plně dostačující, kdyby firma ve své konečné podobě zněla Farma Králíček, dnes Vypustil. Zčásti by se tím vyřešila i otázka, jak dlouho se má ve firmě údaj o právním nástupci objevovat. Odpověď na ni by opět měla zdůraznit, že důležitý je aktuální stav, nikoli popis cesty, po níž se firma ubírala od původního vlastníka k současnému. Pokud bychom však přijali toto stanovisko, znamenalo by to, že by aktuální firemní označení muselo stále obsahovat firmu původního vlastníka, k níž by se připojovaly jen měnící se nástupnické dodatky.

¹ Názor vyslovuje E. VEČERKOVÁ in POKORNÁ, J., VEČERKOVÁ, E. a kol. *Firemní právo v České republice: vývoj a srovnání s Německem a Slovenskem*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2013. 332 s. Řada teoretická, Ed. S, č. 415, ISBN 978-80-210-6566-6, str. 94. U autorky samotné však došlo patrně k přehodnocení tohoto názoru, neboť v komentáři vydaném později se již k tomuto doporučení nevrací - viz VEČERKOVÁ, E. in ŠVESTKA, J. DVOŘÁK, J. FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-370-8, str. 987

Další pochybnosti vyvolává podle našeho názoru skutečnost, že současná právní úprava hovoří o nabytí firmy, aniž by rozlišovala mezi osobami převodců a nabyvatelů. Převodcem a nabyvatelem tak mohou být osoby právnické i fyzické, domníváme se však, že význam nástupnického dodatku je u obou uvedených skupin nabyvatelů odlišný. Pokud bychom vzali v úvahu soutěžní funkci firmy a vyšli z názoru, že existuje přímé spojení mezi podnikatelem a důvěrou zákazníka v kvalitu poskytovaného zboží a služeb, a pokud bychom dále předpokládali, že zdrojem této kvality je konkrétní podnikatel, jehož zákazníci znají a jemuž důvěřují, potom by nástupnický dodatek ve firmě mohl bránit klamavosti především u podnikatelů - fyzických osob, u nichž mohou zákazníci vnímat konkrétní osobu podnikatele a spojovat ji se zbožím a službami, které poskytuje. Zvláště účinná by taková vazba mohla být na malých lokálních trzích, na nichž dochází k osobním kontaktům zákazníků a podnikatelů.² Nástupnický dodatek by potom signalizoval, že došlo ke změně v osobě podnikatele, avšak pokračující užívání staré firmy dovoluje dovozovat zájem na udržení dosavadní dobré pověsti, které se těšil původní vlastník a uživatel firmy. Je ovšem otázka, zda takové ochranné působení nástupnického dodatku odůvodňuje nutnost jeho právní úpravy. Lze totiž předpokládat, že se informace o změně osoby podnikatele a vlastníka firmy brzy rozšíří mezi zákazníky jejich vzájemnými kontakty a při zhoršení poskytovaných produktů nastane odliv zákazníků bez ohledu na jakékoli další aktivity nového podnikatele včetně užívání staré firmy.

U podnikatelů - právnických osob, tedy zejména obchodních korporací, není možné důvěru zákazníků spojovat s podnikatelsky úspěšnou činností konkrétní fyzické osoby. Obchodní korporace je právnická osoba, jejíž podstatou je účelové spojení jejích společníků, popř. účelové směřování jednoho společníka, k dosažení určitého cíle podnikáním pomocí dané právně organizační formy. Důvěra zákazníků zde vzniká spíše dlouhodobou podnikatelskou činností v určitém oboru, cílevědomým nabízením produktů, o něž je zájem. Korporace vstupuje do povědomí veřejnosti tím, že její produkty odpovídají zákaznickým představám a jsou k nim poskytovány i servisní a další doplňkové služby, které přispívají k uživatelskému pohodlí. Podnikatelská úspěšnost je u obchodních korporací ovlivněna nikoli pouze snahou, nadáním a osobním nasazením jedince, ale celým komplexem technických i lidských faktorů, které nabývají v činnosti korporací různého významu. Volba firemního označení i jeho změny mohou být ve větší míře než je tomu u podnikatelů - fyzických osob výrazem určité podnikatelské strategie, příslušnosti k

² Tuto domněnku nemají autorky doloženy žádným terenním výzkumem, který by přinesl statistická data. Jde jen o předpoklad, jehož ověření v praxi by mohlo vnést do problematiky nové pohledy.

podnikatelskému seskupení nebo odrazem změn v osobním složení korporace. Můžeme proto rozlišit několik situací, v nichž se může firemní označení korporace změnit.

Domníváme se, že nejčastějším případem změny firmy je u obchodních korporací rozhodnutí společníků, kteří tvoří nejvyšší orgán korporace a přísluší jim měnit společenské smlouvy nebo stanovy, jejichž podstatnou náležitostí je též obchodní firma. Změna firmy zde může být součástí změn podnikatelské strategie korporace, může být vyvolána změnou předmětu podnikání, začlenění korporace do podnikatelského seskupení nebo prostě změnou společenské struktury korporace. Za popsanych okolností považujeme povinnost připojovat k firmě nástupnický dodatek za nefunkční. Pokud bude firma obchodní korporace měněna rozhodnutím jejího nejvyššího orgánu o změně společenské smlouvy nebo stanov, nemůžeme hovořit o nabytí firmy a o nástupnictví a požadavek na nástupnický dodatek se neuplatní.

Speciálním případem, v němž může též dojít k přechodu firmy na jiného vlastníka, jsou přeměny obchodních korporací. Na změnu firmy v procesu přeměny obchodní korporace pamatuje speciální ustanovení § 427 odst. 2 OZ. Toto ustanovení o nástupnickém dodatku nehovoří a podle našeho názoru s povinností připojovat nástupnický dodatek ani nepočítá. Základní odlišnost od nabytí firmy, které zmiňuje první odstavec citovaného ustanovení, spatřujeme v tom, že přeměny jsou speciálním případem univerzálního právního nástupnictví, v němž jsou spojeny postupy zániku obchodní korporace i vzniku korporace nové. Zákon zde určuje, že na právního nástupce přechází původní firma bez dalšího, pokud s tím nástupce souhlasí. Nesouhlasí-li, firma nepřechází a nástupnická korporace buď setrvá u své dosavadní firmy (např. při fúzi sloučením) nebo si zvolí firmu zcela novou (pokud přeměnou vzniká nová korporace). Rozhodnutí, které má význam schválení převzetí firmy původní korporace nebo znamená nepřevzetí původní firmy, musí být patrné z projektu přeměny, který schvalují společníci, valné hromady nebo členské schůze osob zúčastněných na přeměně. Postup je tedy specifický, kombinuje zákonný přechod firmy na právního nástupce s rozhodnutím, kterým si společníci nebo zakladatelé nástupnické obchodní korporace sami volí její firmu. Aplikace požadavku nástupnického dodatku zde podle našeho názoru neodpovídá právní povaze přeměn.³

Zbývá tedy poslední kategorie případů, při nichž obchodní korporace nabývá nové obchodní firmy převodem. I v tomto případě musí dojít ke změně společenské smlouvy nebo stanov. I když příslušnou převodní smlouvu budou sjednávat a uzavírat statutární orgány zúčastněných korporací, nepatří rozhodnutí o nabytí nové firmy převodem

³ Byl by jistě zajímavý rozbor osudů obchodní firmy při jednotlivých druzích přeměn. Lze např. pochybovat o tom, zda se pravidlo upravené v § 427 odst. 2 OZ použije při převodu jmění na společníka. Uvedená problematika však přesahuje zaměření této stati.

(rozhodnutí o prodeji firmy) do jejich působnosti a je otázka, jak se případný převod firmy promítne do činnosti vnitřních orgánů korporace. Zákon o obchodních korporacích nám poskytuje vodítko pro situaci, v níž bude firma převáděna jako součást obchodního závodu, neboť určuje, že podmínkou pro převod závodu je souhlas nejvyššího orgánu korporace.⁴ Nedostatek souhlasu vede k relativní neplatnosti převodní smlouvy (§ 48 ZOK). Souhlas může být podle zákonné dikce poskytnut jako předběžný i následný. Preferujeme souhlas předběžný, při němž rozhodnutí nejvyššího orgánu korporace bude východiskem celého procesu, bude v něm vyjádřen určitý strategický záměr společníků a současně souhlas s převodem a vyjednávací podmínky pro statutární orgán. Takový postup vystihuje podle našeho názoru lépe význam rozdělení vnitřních rozhodovacích působností a je pro korporaci i společníky bezpečnější. Pro samostatný převod firmy jako movité nehmotné věci zákon o obchodních korporacích žádná výslovná pravidla neupravuje. Vzhledem k významu firemního označení se domníváme, že by měl být použit postup analogický převodu firmy spojené se závodem. Rozhodnutí o převodu firmy by proto měl učinit nejvyšší orgán korporace, který by též měl rozhodnout o novém firemním označení. Toto rozhodnutí je současně rozhodnutím o změně společenské smlouvy nebo stanov. Uzavření převodní smlouvy náleží statutárním orgánům korporace. K vlastní změně firmy dochází až zápisem nového firemního označení do obchodního rejstříku, a to jako u převodce, tak u nabyvatele.

Pokud by tedy za dodržení uvedených podmínek byla převodem nabyta nová obchodní firma, měla by ji nabývajícím obchodní korporace užívat s nástupnickým dodatkem. O funkčnosti tohoto požadavku u obchodních korporací však pochybujeme a svoje pochybnosti opíráme o následující argumenty:

- informační hodnota nástupnického dodatku je nepatrná, obchodní partner nejdříve zjistí, že došlo k převodu firmy. Pokud v nástupnickém dodatku nebude uvedena dřívější firma nabyvatele (firma s nástupnickým dodatkem by zněla např. Čedok, a. s., právní nástupce), může se jen z rejstříkového zápisu dovědět, jakou firmu měl nabyvatel před převodem. Avšak i uvádění dřívější firmy v nástupnickém dodatku by postavení veřejnosti nijak výrazně nezlepšilo. Pokud by dřívější i nově nabytá firma byly veřejnosti dobře známy, mohlo by jejich spojení být dokonce matoucí. Jestliže by např. známou firmu spojovanou s určitými výrobky nebo službami koupil nový vlastník, který by ji využíval pro zcela jiný předmět podnikání (např. kdyby již zmíněnou firmu Čedok koupila

⁴ V osobních společnostech vyžaduje rozhodnutí společníků přijaté postupem upraveným ve společenské smlouvě, jinak rozhodnutím všech společníků (§ 105 ZOK pro veřejnou obchodní společnost a § 125 odst. 2 ZOK pro komanditní společnost). U kapitálových společností svěřuje přijetí schvalovacího rozhodnutí valné hromadě (§ 190 odst. 2 písm. i) ZOK pro společnost s ručením omezeným a § 421 odst. 2 písm. m) ZOK pro akciovou společnost), u družstev schvaluje převody závodu členská schůze (§ 656 písm. m) ZOK).

společnost zabývající se výrobou piva), potom by plný rozsah nástupnického dodatku vyvolával spíše údiv (Čedok, a. s. dříve Plzeňský Prazdroj, a. s.). Se známou firmou má veřejnost zpravidla spojenou představu o konkrétním produktu (firma Čedok je tradičně spojena se službami cestovní kanceláře), využití její vysoké soutěžní hodnoty pro jiný obor podnikání by podle našeho názoru bylo porušením zákazu klamavosti obchodní firmy (§ 424 OZ). V této souvislosti ukázaly úvahy o nástupnických dodatcích, že může být velmi významné spojení obchodní firmy a obchodního závodu. I když nové chápání firmy jako samostatné věci umožnilo oddělit firmu od závodu a rozšířit možnosti nakládání s firmou, není spojení obchodní firmy a obchodního závodu jen pouhým mechanickým součtem. Užívání "staré firmy" a převod závodu včetně firmy umožňují pokračovat ve výrobní či obchodní tradici a udržet dobrou pověst, kterou firma signalizuje. I při změnách podnikatelské strategie se tak zachovává hmotná podstata pro podnikání v oboru, který mají zákazníci s firmou spojen. Skutečnost, že závod provozuje jiný podnikatel, má pro ně jen sekundární význam, protože na trhu nalézají produkty, u nichž se označení jejich původce nikterak nezměnilo. Klamavě by naopak působilo použití známé firmy pro označení nabyvatele, který se věnuje naprosto odlišnému předmětu podnikání.

- Změna firmy nevypovídá nic o struktuře společníků nebo obsazení statutárních orgánů, což mohou být skutečnosti velmi významné pro podnikání korporace. Může nejvýše signalizovat, že v korporaci došlo ke změnám, které mohou změnit její další podnikatelské zaměření. Nástupnické dodatky tak mohou být motivem pro hledání dalších informací, samy o sobě ale o kvalitě změny nic neříkají.
- Do změny firmy se nemusí promítnout ani úmrtí mimořádné osobnosti, která položila základ určité podnikatelské tradice a jejíž jméno bylo použito ve firemním označení. Hovoříme v tomto případě o tzv. patronymu - firma má osobní kmen obsahující většinou jen příjmení zakladatele korporace (např. Škoda, Siemens, Opel). Pokud právní nástupci zakladatele neodvolají svůj souhlas s užitím jména zemřelého předka ve firmě jím založené korporace, může věhlas tohoto jména vést až k tomu, že osobní jméno užitá ve firmě ztratí svůj vztah k původnímu nositeli a stane se symbolem pro produkty, které korporace nabízí. Přísně vzato jsou firmy jako např. Škoda nebo Opel klamavé, protože osobnosti, které vytvořily jejich dobrou pověst, již dávno nežijí. Nový význam, jehož tato jména nabyly, však představuje nemalou soutěžní výhodu.⁵

⁵ K odloučení jména od jeho nositele v patronymech blíže stať POKORNÁ, J., VEČERKOVÁ, E. Jméno společníka - fyzické osoby jako součást firmy, *Právní fórum* č. 11/2008, str. 460 a násled.

Tyto úvahy nasvědčují spíše závěru, že nástupnický dodatek nemá u převodů firem obchodních korporací žádný ochranný ani jiný význam ve vztahu k obchodním partnerům dotčených korporací nebo ve vztahu k veřejnosti. Dobrá pověst obchodní korporace jako podnikatele je závislá na mnoha faktorech včetně osob společníků a obsazení výkonných a dozorčích orgánů korporace. Tyto faktory se však do nástupnických dodatků nepromítají. Domníváme se proto, že uvedení nástupnického dodatku při nabytí firmy převodem u nabyvatele, jímž je obchodní korporace, neposkytuje ani převodci ani nabyvateli, jejich obchodním partnerům a zákazníkům ani veřejnosti žádný informační přínos.